

Konvencija o invalidnosti odpravlja vrzel pomanjkljivosti v zaščiti človekovih pravic

Danes obstaja sedem pomembnih pogodb Združenih narodov o človekovih pravicah, ki ščitijo pravice žensk, otrok, priseljenih delavcev in drugih. A dokler ni 3. maja 2008 stopila v veljavo Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidnih oseb, ni bilo nobene posebne pogodbe na globalni ravni, ki bi obravnavala potrebe invalidnih oseb, ki predstavljajo največjo svetovno manjšino.

Medtem ko so mnogi zagovarjali stališče, da že obstoječe pogodbe skupaj z vsemi ostalimi zajemajo tudi invalidne osebe, pa je bilo vendarle očitno, da so slednje brez obstoja pravno zavezujoče pogodbe, ki bi jasno določala njihove pravice, obsojene na pravno "nevidnost" znotraj njihovih družb in skupnosti ter celo na mednarodni ravni. Invalidne osebe so se posledično v svojem vsakdanjem življenju neprestano soočale z ogromnimi ovirami in diskriminatornimi praksami.

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) se približno 650 milijonov ljudi – kar znaša okrog 10 odstotkov celotnega svetovnega prebivalstva – sooča z različnimi oblikami invalidnosti. Osemdeset odstotkov invalidnih oseb – torej več kot 400 milijonov ljudi – prebiva v revnih državah, ki so najmanj usposobljene za ustrezno naslavljanje njihovih potreb. Invalidne osebe se po vsem svetu še zmeraj bojujejo z ovirami na poti k njihovem vključevanju v družbo in v soočanju z nizkimi življenjskimi standardi.

Ob prištetju najbližjih družinskih članov število ljudi, prizadetih zaradi invalidnosti, presega milijardo. To je še posebej pomembno ob upoštevanju dejstva, da je invalidnost dejavnik, ki povečuje možnost revščine, zmanjšuje dostop do izobraževanja in zdravstvenih storitev, ter pogosto vodi v izključenost in diskriminacijo, kar velja tako za invalidne osebe same, kakor tudi za njihove družine.

Namen omenjene Konvencije je, v skladu s členom 1, "spodbujanje, zaščita in zagotavljanje polnega in enakega uživanja vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin vseh invalidnih oseb ter spoštovanje njihovega prirojenega človeškega dostojanstva."

Konvencija predstavlja velik preobrat v načinu dojemanja invalidnih oseb s strani družbe, kjer je zdaj invalidna oseba ključni odločevalec o svojem lastnem življenju. Invalidne osebe obravnava kot "imetnike pravic" in "pravne subjekte" s polno soudeležbo v oblikovanju in izvajanju ukrepov in politik, ki jih zadevajo.

Invalidnost je družbeno ustvarjeni problem

Konvencija posega preko zgolj vprašanja dostopa do fizičnega okolja in se loteva širših vprašanj enakosti in odstranitve pravnih in družbenih ovir soudeležbi in vključenosti ter vprašanj družbenih priložnosti, zdravja, izobraževanja, zaposlovanja in osebnega razvoja.

Države, ki ratificirajo Konvencijo, se s tem pravno zavežejo k obravnavi invalidnih oseb ne zgolj kot žrtev ali članov manjšine, temveč kot pravnih subjektov z jasno opredeljenimi pravicami. Svojo domačo zakonodajo morajo prilagoditi mednarodnim standardom, ki jih določa pogodba.

Konvencija spodbuja oblikovanje in uveljavljanje standardov človekovih pravic iz "zornega kota invalidnosti" ter končno vzpostavlja enakost državljanstva po dolgi zgodovini diskriminacije.

Pogodba razume invalidnost kot posledico interakcije med nedostopnim okoljem in posameznikom in ne kot vrojeno lastnost posameznika. Stari "medicinski model" invalidnosti nadomešča z družbenim modelom oz. modelom človekovih pravic, utemeljenem na dejstvu, da je družba tista, ki dejansko "povzroča invalidnost" invalidnih oseb, s tem ko slednje kot državljani te družbe ne morejo uveljavljati svojih človekovih pravic.

Ta pristop odraža družbeni vidik, na katerem temelji Mednarodna klasifikacija funkcioniranja, ki jo uporablja WHO in ki invalidnost opredeljuje kot univerzalno človeško izkušnjo in ne kot nekaj, kar se tiče le manjšine: vsako človeško bitje lahko utрпи izgubo zdravja in izkusi neko vrsto invalidnosti.

Konvencija vzpostavlja svetovne standarde pravic invalidnih oseb

Število invalidnih oseb se po podatkih WHO na svetovni ravni povečuje. Rast prebivalstva, napredek v zdravstvu in staranje svetovnega prebivalstva so vse dejavniki, ki prispevajo k temu povečevanju. V državah s pričakovano življenjsko dobo preko 70 let posamezniki v povprečju 8 let oziroma 11.5 odstotkov svojega življenja preživijo z invalidnostjo.

V številnih državah še zmeraj nimajo zakonov o invalidnosti. Po podatkih Med-parlamentarne unije je le tretjina držav uvedla proti-diskriminatorne in druge zakone, izrecno povezane z invalidnostjo. Konvencija bo spodbudila vlade k oblikovanju tovrstne zakonodaje ali k nadgradnji trenutno obstoječih zakonov na načine, da bodo ti ustrezali standardom, ki jih Konvencija vzpostavlja.

Konvencija prinaša tudi številne druge prednosti. Vzpostavlja svetovno sprejete standarde pravic invalidnih oseb; razjasnjuje vsebino in pomen načel človekovih pravic ter njihovo uporabo v konkretnih okoliščinah, v katerih se invalidne osebe nahajajo; predstavlja verodostojno in svetovno veljavno referenčno točko za domače zakone in politike; zagotavlja učinkovite mehanizme nadzora, vključno z nadzorstvom strokovnega odbora oziroma telesa ter poročanjem o implementaciji pogodbe s strani vlad in mednarodnih organizacij; določa standarde ocenjevanja doseženega napredka; ter vzpostavlja okvir za mednarodno sodelovanje. Prav tako pomaga v izobraževanju javnega mnenja v času, ko države razmišljajo o možnosti ratifikacije.

Pogodba priznava pravice do potomstva in je prva univerzalna pogodba človekovih pravic, ki omenja spolno in reproduktivno zdravje. Raziskave kažejo, da so invalidne osebe v do trikrat večji nevarnosti, da postanejo žrtve fizične ali spolne zlorabe ter so izpostavljene večjemu tveganju okužbe s HIV/AIDS-om.

Organizacije invalidnih oseb so v postopku pogajanj polno sodelovale in so imele pomemben vpliv na oblikovanje Konvencije. Pogodba določa vzpostavitev neodvisnih nacionalnih struktur, ki bodo odgovorne za nadzor nad njenim uveljavljanjem in spremljanje le-tega. Invalidne osebe in predstavniki organizacij invalidnih oseb morajo imeti članstvo v tovrstnih telesih.

Invalidne osebe pridobivajo na moč in vpliv

V primeru držav, ki so ratificirale Opcijski protokol, ima strokovni odbor možnost preučitve pritožb posameznikov ali skupin glede neustreznega uveljavljanja pogodbe, potem ko so bili že vsi nacionalni viri pritožbenega postopka izčrpani.

Konvencija daje invalidnim osebam močno orodje. "Že sam obstoj pogodbe daje invalidnim osebam in njihovim organizacijam moč, da rečejo svojim vladam: 'Sprejeli ste te dolžnosti', in vztrajajo na tem, da se jih izpolni;" je dejal Don Mackay, predstojnik odbora, ki je pogodbo osnoval.

Vendar pa je za resnično uveljavljanje pravic, zapisanih v Konvenciji, potrebna temeljita sprememba v naravi odnosa. "Invalidnost," pravi Konvencija, "izvira iz interakcije med osebami z invalidnimi okvarami ter vedenjskimi in okoljskimi ovirami, ki jim preprečujejo njihovo polno in učinkovito sodelovanje v družbi." Potrebno bo spremeniti odnos do invalidnih oseb, zato da bi lahko zastavljeni cilji Konvencije postali resničnost.

"Dejansko je vsa stvar v razbijanju negativnih podob," je izjavil Chris Sullivan, podpredsednik ene izmed družb Merrill Lynch, ki se je tudi sam rodil z okvaro sluha. "Gledati moraš osebo, ne invalidnosti. To zahteva izjemno spremembo mišljenja in dožemanja pri slehernem posamezniku."

Za nadaljnje informacije lahko obiščete spletno stran <http://www.un.org/disabilities> ali kontaktirate Oddelek Združenih narodov za informiranje javnosti, preko e-pošte: mediainfo@un.org.